

BACKGROUND REPORT

PRAGUE PRAŽSKÝ
STUDENT STUDENTSKÝ
SUMMIT

HRC

**Mezinárodní pomoc na podporu
lidských práv ve světě**

1. Úvod do problematiky mezinárodní pomoci

Svět a světové společenství ve 21. století představují složitý systém vzájemně propojených subjektů (státy, mezivládní organizace, nadnárodní společnosti, neziskové organizace, jedinci). Tento systém vzniká již od samého počátku dějin lidstva, stejně tak se vyvíjejí i vztahy mezi jeho jednotlivými aktéry. A zatímco některým státům se daří všestranně úspěšně se rozvíjet, řada zemí světa ve svém pokroku zaostává¹. Rozdíly, které mezi státy světa v současné době panují, s sebou přitom přinášejí řadu negativních efektů (nevýrazný rozvoj životní úrovně, mezinárodní obchod nenaplňující svůj potenciál, neklidná bezpečnostní situace v daných regionech, resp. nemožnost zabezpečení světového míru aj.). Je tedy v eminentním zájmu mezinárodního společenství tyto rozdíly potírat a efektivně odstraňovat. Toho dosahuje nástrojem mezinárodní pomoci. V Radě pro lidská práva se budeme zabývat jejím lidskoprávním aspektem, a to konkrétně významem a rolí zvláštních zpravodajů OSN. Ti hrají v rámci Organizace spojených národů zásadní úlohu. Jejich práce zviditelňuje inkriminované lidskoprávní problémy, nutí se jimi zabývat a ovlivňuje podobu a velikost mezinárodní pomoci určené pro konkrétní oblasti, případně zájmy. Jaký vliv mají na mezinárodní pomoc zaměřenou na lidská práva? Co všechno se vlastně skrývá pod oním pojmem mezinárodní pomoc? A lze vůbec zaměřit takovou pomoc na podporu lidských práv?

2. Vývoj, cíle, podoby

Mezinárodní pomoc, tedy „mezinárodní přesun kapitálu, zboží nebo služeb ze země či mezinárodní organizace za účelem prospěchu příjmové země nebo její populace“², existovala v různých podobách a intenzitách již ve starověku. Za úplné počátky lze označit vzájemnou podporu států starých říší při přírodních katastrofách. V následujících staletích se tato podpora předávala mezi státy, jež spolu sdílely kulturní hodnoty či stejnou koloniální vlajku. Až do minulého století nevznikl žádný ucelený globální přístup k mezinárodní pomoci. Vše ale změnilo dvě světové války a jejich ničivý dopad na společnost a světové hospodářství. Zásadním milníkem se stal tzv. Marshallův plán z roku 1947, projekt finanční a materiální pomoci určený spojencům

Obr. 1: Marshall na Harvardu (první zleva), 5. června 1947, několik okamžiků před pronesením jednoho z nejzásadnějších projevů 20. století,

¹ Seznam nejméně rozvinutých zemí světa. Dle kritérií OSN.

<http://www.unohrlls.org/en/ldc/25/>

² Definice. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/213344/foreign-aid>

USA po ukončení 2. světové války³. Tento plán definitivně zasadil v mezinárodním společenství myšlenku nezbytnosti společného úsilí, které by přispívalo k boji s ekonomickými a sociálními nerovnostmi.

Za hlavní cíle mezinárodní pomoci lze označit podporu několik oblastí – zajištění bezpečnosti, zdraví, vzdělání, hospodářství, rozvoj občanské společnosti, podpora demokratických režimů a obchodních vztahů. Specifičtěji tyto cíle, včetně strategie, jak jich dosáhnout, formulovalo OSN ve svých „Rozvojových cílech tisíciletí“⁴. Přese všechnu snahu spolupracujících států je však již dnes jasné, že do stanoveného termínu v roce 2015 všechny cíle dosaženy nebudou⁵. Na vině leží přílišná ambicióznost projektu a neúčinné čerpání poskytované podpory.

Mezinárodní pomoc (někdy označovaná i jako zahraniční⁶) je realizována ve dvou formách – **humanitární pomoc** a **rozvojová pomoc**. Humanitární pomoc představuje okamžité poskytnutí financí, materiálů, lidských zdrojů atd. při odstraňování následků přírodních katastrof nebo jiných mimořádných událostí a krátkodobou podporu vedoucí ke stabilizaci situace v konkrétní oblasti. V poslední době byla humanitární pomoc v největším rozsahu čerpaná po zemětřesení na Haiti⁷, záplavách v Pákistánu⁸ či humanitární krizi v Africkém rohu⁹. Rozvojová pomoc se naproti tomu soustředí na dlouhodobější zájmy a bývá využívána v delších časových úsecích. V současné době je již dávno překonána stereotypní představa zahraniční pomoci ve formě objemných pytlů se surovinami a velkým množstvím zásob vody. Vaky s potravinami nahradily zbraně, dlouhodobé úvěry s nízkými úroky a granty¹⁰. Spojené státy americké jen ve fiskálním roce 2009 poskytly Egyptu pomoc ve výši 1,8 miliardy dolarů, z toho zhruba dvě třetiny ve formě zbraní, jako nástroje k zajištění a stabilizaci situace v regionu, zbývající třetinu v ekonomické formě¹¹. Nový trend v poskytování zahraniční pomoci představuje pojem **rozvojová spolupráce**. Od původního pojetí „pouhého“ poskytnutí pomoci, které se ukázalo jako dlouhodobě neefektivní, je dnes kladen důraz na participace všech zúčastněných stran. Ta se může realizovat v podobě terénních partnerských programů, podpoře místních neziskových organizací, médií či samosprávy.

Často bývá účinnost mezinárodní pomoci zpochybňována. Navzdory úspěchům v podobě vymýcení pravých neštovic, účinnému boji proti střevním onemocněním a vzrůstající míře dožití po celém světě, neustávají případy zneužívání finančních darů a

³ Marshallův plán. Viz: www.businessinfo.cz/cz/clanek/m/marshalluv-plan/1000706/6349/

⁴ Více na www.un.org/millenniumgoals

⁵ Ghana: Millenium Development Goals will most likely not be reached by 2015. Viz: www.afrika.no/Detailed/7004.html

⁶ V anglickém jazyce termíny: „international aid“ a „foreign aid“.

⁷ Více na http://ec.europa.eu/news/external_relations/100118_en.htm

⁸ Více na www.oxfam.org/en/emergencies/pakistan-floods

⁹ Více na www.unhcr.org/pages/4e1ff4b06.html

¹⁰ Nástroje Světové banky:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,pagePK:50004410~piPK:36602~theSitePK:29708,00.html>

¹¹ Foreign Assistance Fast Facts. Viz: <http://gbk.eads.usaidallnet.gov/data/fast-facts.html>.

Vojenská pomoc se však nepočítá mezi Oficiální rozvojovou pomoc OECD. Více níže.

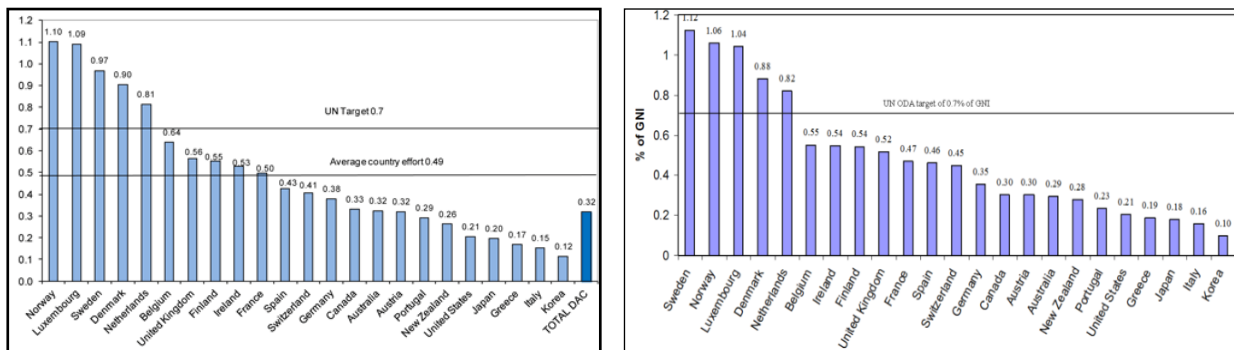

úplatkářství. Klíč tkví ve vybudování efektivního řetězci dodavatelů, kdy pomoc dorazí přímo potřebným. V řadě případů však tento řetězec selhává¹². Existuje řešení? Diskuze vedené na toto téma často zdůrazňují nutnost přímé spolupráce s konkrétními příjemci pomoci a především zefektivnění kontrolních mechanismů. Zda je vyvíjeno dostatečné úsilí, jež by tyto nedokonalosti odstranilo, zůstává otázkou. Morální hledisko v řadě případů ustupuje do pozadí strategickým vojenským a obchodním zájmům svých poskytovatelů.

3. Poskytovatelé mezinárodní pomoci

Jsou to především nejvyspělejší státy světa, které každoročně poskytují desítky miliard dolarů nejpotřebnějším zemím (v roce 2010 dosáhla celková suma výše 129 miliard dolarů)¹³. Mimo již zmiňovaného morálního hlediska realizují tyto subjekty tímto způsobem také své ekonomické a bezpečnostní zájmy.

Nejčastěji bývá mezinárodní pomoc poskytována multilaterálně (mnohostranně) mezinárodními vládními organizacemi – Organizací spojených národů, Evropskou unií a zejména Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Následuje finanční podpora v podobě dlouhodobých zvýhodněných úvěrů, udělovaných Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem. Bilaterální pomoc jednotlivých států a příspěvky nevládních organizací tvoří také nezanedbatelnou část z celkového objemu pomoci. Dle údajů OECD o Oficiální rozvojové pomoci (ODA) se mezi

Obr. 2: Orientační srovnání grafů zobrazujících objem poskytnuté Oficiální rozvojové pomoci v % HNP daných zemí. Nalevo rok 2009, napravo rok 2010. Trend je zřetelně rostoucí.

Zdroj: <http://webnet.oecd.org/oda2009>

www.deza.admin.ch/pictures/A_Bilder/28_deza/2011/Oecd.gif

a

nejštědřejší dárce v roce 2010 řadí Evropská unie¹⁴ s 54% z celkové poskytnuté částky, následují Spojené státy americké a Japonsko¹⁵. Evropská unie poskytuje pomoc také v rámci svých institucí, zejména Generálního ředitelství Evropské komise

¹² Making Foreign Aid Work. www.foreignaffairs.com/articles/53229/carol-graham-and-michael-ohanlon/making-foreign-aid-work

¹³ Více na www.oecd.org/document/35/0,3746,en_2649_34447_47515235_1_1_1_1,00.html

¹⁴ Členské státy EU před rozšířením v roce 2004.

¹⁵ Více na www.oecd.org/document/35/0,3746,en_2649_34447_47515235_1_1_1_1,00.html

pro humanitární pomoc (ECHO)¹⁶ a Úřad pro rozvoj a spolupráci EuropaAid¹⁷. „Při koordinaci ODA zastává významnou roli Program OSN pro rozvoj (United Nations Development Programme). Poskytuje poradenství, školení a grantovou podporu rozvojovým zemím, s důrazem na pomoc těm nejméně rozvinutým. Program se zaměřuje na omezování chudoby, podporu demokracie, životní prostředí, sociální rozvoj, prevenci konfliktů a boj s AIDS/HIV.“¹⁸

4. Z pohledu lidských práv

Lidskoprávní faktor bývá zmiňován v souvislosti s poskytováním mezinárodní pomoci téměř vždy. Důvody jsou zřejmé. Podpora demokratických procesů, rozvoje občanské společnosti a zajištění základních lidských práv občanů jdou ruku v ruce s rozvojem dané země. Úroveň hospodářství a bezpečnosti kriticky závisí na sociální, ekonomické a kulturní situaci jedinců v daném státě.¹⁹ Ačkoliv toto tvrzení nikoho nepřekvapí²⁰, realita jasně dokazuje, že na bezpečnostní a ekonomické cíle je kladen mezinárodním společenstvím mnohem větší důraz. Ba co víc, značné procento přispívajících států ve skutečnosti opomíjí stav dodržování lidských práv v zemi při rozhodování o výši a rozsahu poskytované pomoci, jak v negativním (redukce pomoci), tak i v pozitivním směru (navýšení pomoci). Toto tvrzení dokládá například studie z roku 2007, zkoumající vztah mezi vývojem pomoci v zemích Latinské Ameriky a stavem dodržování lidských práv²¹. Studie nabízí také dvě možná vysvětlení, proč se tomu tak děje. Zaprvé, odvoláváním se na nepříznivý stav lidských práv v zemi, se snaží dárci redukovat objem pomoci a získat více prostředků např. pro vnitrostátní sociální politiku. Zadruhé, v řadě zemí světa stále nejsou základní lidskoprávní principy uzákoněny, případně začleněny do ústavy, tudíž je státy mohou opomíjet a soustředit získávanou pomoc na jiné oblasti. Zda by dárcovské země měly přispívat o to více, či naopak o to méně, pokud stav dodržování lidských práv v přijímacích zemích nedosahuje optimální úrovně, zůstává sporem. Neustálé navyšování finančních prostředků může vést pouze k podpoře stávající garnitury, může také vést k větší akceschopnosti místní občanské společnosti. Naopak snižování objemu pomoci vede k existenčním potížím řady neziskových organizací, či jiných cílových skupin pomoci. Mezi tyto skupiny lze však zařadit i vládu a místní samosprávy, což může mít v konečném důsledku příznivé dopady na lidskoprávní situaci.

Na druhou stranu, na rozdíl od snadněji měřitelných ekonomických ukazatelů (růst HDP, úroveň inflace či nezaměstnanosti) a bezpečnostních ukazatelů (hrozba

¹⁶ Více informací o ECHO na http://europa.eu/pol/hum/index_cs.htm

¹⁷ Více informací o EuropaAid na http://ec.europa.eu/europeaid/index_cs.htm

¹⁸ Oficiální rozvojová pomoc (ODA).

www.studentsummit.cz/data/1296395755660BGR_GA_ODA.pdf

¹⁹ International Aid. www.dfat.gov.au/facts/international_aid.html

²⁰ Existují však i kritici tohoto tvrzení, kteří se domnívají, že poskytování mezinárodní pomoci může zapříčinit i pokles úrovně kvality vlády. Více v článku How foreign aid can foster democratization in authoritarian regimes. Dostupné z <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-5907.2009.00386.x/pdf>

²¹ Foreign Aid and Human Rights: The Latin America experience.

www.scielo.cl/scielo.php?pid=S0718-090X2007000200004&script=sci_arttext

teroristických útoků, počet konfliktů v oblasti) se metodika měření úrovně naplňování lidských práv stanovuje komplikovaněji. Tod Landman z University of Essex nabízí několik možností: „Lidská práva mohou být měřena z pohledu základních principů (formální lidskoprávní záruky v ústavě), z pohledu praxe (reálný stav respektování lidských práv v zemi) nebo z perspektivy dopadů vládní politiky (výše rozpočtů určených například na vzdělávací sektor či podporu neziskovým organizacím). Takováto měření zahrnují monitoring tvorby legislativních dokumentů a práci s daty založená na událostech, standardech a výzkumech (...).²²

Existuje mnoho způsobů a oblastí, kde lze mezinárodní pomocí ovlivnit lidskoprávní situaci v přijímací zemi. Jako příklad nám poslouží transformační politika České republiky, resp. česká mezinárodní pomoc/rozvojová spolupráce zaměřená na podporu lidských práv. „Ochrana a prosazování lidských práv a základních svobod a podpora demokracie jsou jedním ze stěžejních cílů zahraniční politiky České republiky.“²³ Dle zvolených témat a prioritních regionů, vycházejících z předchozích zkušeností české zahraniční politiky, je v rámci této politiky kladen důraz na podporu neziskových organizací a občanských iniciativ (upozorňujících na nedostatky ve společnosti, spornou činnost vlády či pracujících s disidenty), spolupráci s místními samosprávami (zajišťující spravedlivý přístup ke všem občanům), pomoc nezávislým médiím (zprostředkovávající úplné a pravdivé informace, klíčové pro reálné vnímání situace), vzdělávání mladé generace (určující budoucí vývoj své země) a ochranu bojovníků za lidská práva.

Jakými nástroji dosahuje ČR svých cílů? S ohledem na její množství finančních prostředků se zaměřuje v rámci bilaterální spolupráce na tzv. soft projekty, tedy projekty založené na předávání zkušeností a poznatků, nejčastěji ve formě stáží a studijních cest. Jsou realizovány také mikrogranty, umožňující start mladým neziskovým organizacím. Nicméně nejvýznamnějším nástrojem zůstávají dotace ze státního rozpočtu na roční či dlouhodobější projekty. Peněžní prostředky putují i z projektů spolufinancovaných Evropskou unií. Významnou roli hraje i podpůrná činnost daných zastupitelských úřadů ČR²⁴. Jak již bylo výše uvedeno, Česká republika tedy svou transformační politiku realizuje díky svým zahraničněpolitickým

Obr. 3: Lidé čekající v řadě na materiální pomoc, Haiti

²² Measuring Human Rights: Principle, Practice, and Policy, Landman.
www.uottawa.ca/academic/grad-etudesup/ukr/pdf/Landman%202006.pdf

²³ Popis programu zahraniční spolupráce. Viz:
www.mzv.cz/file/517278/Program_TRANS_final.doc

²⁴ Tamtéž.

principům, to samozřejmě platí pro všechny země světa. Tyto principy lze vyvodit z mezinárodních dokumentů věnujících se ochraně lidských práv, ale také z geopolitické a ekonomické situace.

5. Mezinárodní smlouvy a úmluvy týkající se ochrany lidských práv

Každý svobodný stát je na svém území nadán nezávislou a neomezenou mocí, do které nemůže jiný stát svévolně a bezprávně zasahovat. Na úrovni mezinárodního práva se nám toto pravidlo promítá do zásady suverénní rovnosti²⁵. Ta, jak už její název napovídá, znamená, že všechny státy jsou považovány za nezávislé, samostatné, suverénní jednotky, které jsou si navzájem rovny a jejichž postavení je stejné. Minimálně co se teoretického a právního postavení týče.

Zásada suverénní rovnosti je pevně propletena s dalším důležitým principem mezinárodního práva, a to tzv. nevměšování se do vnitřních záležitostí státu. Státy jsou povinny navzájem respektovat svou nezávislost a svrchovanost. V oblasti mezinárodního práva ovšem v posledních desetiletích začíná převládat přístup, že není čistě věcí toho či onoho státu, co se děje na jeho území – obzvláště pokud se to týká porušování lidských práv.

Představme si dva státy – stát A a stát B. Stát A pojme podezření, že se ve státě B dochází k porušování základních lidských práv. Stát A ovšem nemůže jen tak vytvořit tým expertů a vyslat je do státu B, aby prozkoumal situaci. Ani nemůže vyžadovat na státu B, aby vpustil na své území cizí státní příslušníky, natož jim zpřístupnil pro stát citlivé údaje²⁶. Nejdříve zde musí být nějaký právní základ – například mezinárodní úmluva či pakt, na jehož základě pak mohou ostatní státy jednat, vytvářet na neutrální půdě nezávislé komise či výbory (mezinárodní kontrolní orgány), vysílat odborné týmy či předvolávat zástupce jiných států „na kobereček“.

V současné době neexistuje mezinárodní smlouva, která by obecně upravovala lidskoprávní pomoc a kontrolu a byla přijata většinou států. Proč tomu tak je? Jakýkoliv takový dokument by pro státy znamenal omezení a hrozbu zásahu do sfér, nad kterými si chtějí ponechat co možná největší kontrolu. Podstatně ochotnější jsou přistupovat k jednorázovým, úzce zaměřeným dohodám, které upravují například aktuální situace nebo konkrétní oblast mezinárodního práva. Výhodou takovýchto dohod je, že většinou bývají přesně zacílené a tedy i poměrně účinné. Jejich nevýhodou pak omezenou působnost. Přestože by existence obecné úmluvy v některých situacích výrazně pomohla, není k jejímu vytvoření dnes mezi státy vůle a je velmi pravděpodobné, že by ani nebyly schopné nalézt shodu na jejím znění. Nutno nicméně podotknout, že naprostá většina států již k některému z dokumentů, které různými způsoby umožňují kontrolu dodržování LP, přistoupila.²⁷ Pojdme se podívat na některé ze smluvně stanovených orgánů, které v současné době existují.

²⁵ Mezinárodní právo veřejné, Malenovský, 4. opravené a doplněné vydání, Masarykova Univerzita v Brně, 2004.

²⁶ Soudnictví, vězeňství, politická situace v zemi, bezpečnostní otázky ...

²⁷ Např. Charta OSN – členové OSN jsou povinni respektovat rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN

Prvním mezinárodním kontrolním orgánem, který byl založen za účelem kontroly a ochrany lidských práv byl v roce 1969 Výbor OSN pro odstraňování rasové diskriminace. Zřídila jej Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace²⁸. Výbor tvoří osmnáct nezávislých odborníků, kteří jsou navrhováni a voleni členskými státy úmluvy. Jednotlivé státy pravidelně předkládají Výboru zprávy o své legislativě a postupech týkajících se odstraňování rasové diskriminace. Výbor se dále zabývá stížnostmi podávanými ze stran členských států či jednotlivců.²⁹ Kontrolní mechanismus byl vytvořen i Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, a to pod názvem Výbor pro lidská práva. Stejně jako Výbor pro odstraňování rasové diskriminace i tento kontrolní orgán je složen z osmnácti nezávislých odborníků, kterým členské státy pravidelně předkládají výroční zprávy, jež Výbor projednává a následně k nim vydává doporučení. V případě států, které ratifikovaly První opční protokol k Paktu má Výbor i povinnost zabývat se stížnostmi jednotlivců na porušování občanských a politických práv.³⁰ Kontrolní výbory zřídilo v průběhu uplynulých třiceti let i několik dalších úmluv. Mezi nejdůležitější lze zařadit například Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen (1981), Úmluvu proti mučení a jiným krutým, nelidským nebo ponižujícím formám zacházení a trestů (1987) a Úmluvu o právech dítěte (1990).

Zásadní úlohu dnes pochopitelně přestavuje Rada pro lidská práva, věnující se stavu ochrany lidských práv po celém světě, průběžnému monitoringu situace a řešení lidskoprávních krizí.

Nyní přejdeme k více specifické oblasti, související s Radou pro lidská práva – zvláštním zpravodajům OSN³¹. Činnost a soustavné úsilí těchto osob nesporně ovlivňuje konkrétní problematiky a přispívá k zajištění efektivního využití mezinárodní pomoci určené na podporu lidských práv. Je tedy více než nasnadě se v Radě pro lidská práva zabývat jejich významem, rolí a ochranou.

6. Zvláštní zpravodajové OSN

Zvláštní zpravodaj OSN je osoba pověřená Radou pro lidská práva, aby v mimořádných situacích prošetřovala porušování lidských práv na daném území. Je nezávislý na vládách a může ke své práci využívat i různé zprávy neziskových organizací. Důležitým faktem je, že není zaměstnancem Organizace spojených národů a vykonává svou funkci bez nároku na finanční ohodnocení.³² Jejich hlavním úkolem je zkoumat, monitorovat a veřejně informovat o porušování lidských práv.³³

(a to i například právě v lidsko-právních otázkách).

²⁸ Více na www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-odstraneni-vsech-forem-rasove-diskriminace-17715/

²⁹ Více na www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=546

³⁰ Informace o Paktu na stránkách Informačního centra OSN v Praze. www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1309

³¹ V anglickém jazyce „Special rapporter“.

³² Special procedures Facts and Figures 2010.

www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/docs/Facts_Figures2010.pdf

³³ Special Procedures of a Human Right Council.

Mandáty zvláštních zpravodajů se dělí do dvou skupin. Na mandáty podle států, kterých je méně, a týkají se zemí, v nichž dlouhodobě dochází k porušování lidských práv.³⁴ Dále na tematické mandáty, které se vždy soustředí na určitou lidsko-právní problematiku.³⁵

Mandát zvláštního zpravodaje spadá v současné době pod kancelář Vysokého komisaře pro lidská práva pod tzv. „zvláštní procedury“.³⁶ Tam se řadí společně se zvláštním zástupcem Generálního tajemníka, tzv. nezávislým odborníkem a pracovními skupinami (Special Representative of the Secretary-General, Independent Expert, working groups). Rada pro lidská práva získává informace o jednotlivých zemích na základě korespondence s vládami. V případě větších nesrovnalostí a znepokojení se situací lidských práv na území daného státu, žádají po vládě vysvětlení. Pokud ani to není dostačující, požádají o povolení návštěvy zvláštního zpravodaje. Země mohou nabídnout Radě pro lidská práva i „stále pozvání“³⁷, což znamená, že jsou ochotni přijmout návštěvu od všech zpravodajů a expertů Rady.³⁸

Obr. 4: Zvláštní zpravodajové během svých pracovních cest

Historicky první zvláštní zpravodaj začal pracovat v roce 1982 pod hlavičkou Komise pro lidská práva. V roce 2006 byla ustanovena Rada pro lidská práva, která Komisi nahradila a tím pod sebe převzala i mandát zvláštního zpravodaje. O rok později přezkoumala všechny spolupracovníky, kteří se podíleli na „zvláštních procedurách.“ Mnoho mandátů bylo prodlouženo a také vzniklo velké množství pracovních skupin zaměřených na jednotlivá lidsko-právní témata. Zpravodaj působící v určité zemi může svou činnost vykonávat jeden rok. Oproti tomu zpravodajové, kteří se zabývají určitou problematikou, mohou ve své funkci zůstat 3 roky a poté být zvoleni na další tři roky.

www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/index.htm

³⁴ Seznam mandátů podle států www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/countries.htm

³⁵ Seznam tematický mandátů www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/themes.htm

³⁶ V anglickém jazyce „Special procedures“.

³⁷ V anglickém jazyce „Standing invitation“.

³⁸ Seznam všech států, které mají aktuálně „Standing invitation“, str. 12.

www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/docs/Facts_Figures2010.pdf

Aby Rada zabránila nesrovnalostem ohledně práv a povinností zvláštních zpravodajů, vydala v roce 2008 Manuál pro činnost zvláštních postupů Rady pro lidská práva. V něm jsou obsaženy všechny podrobnosti týkající se výkonu práce zvláštních zpravodajů i dalších pracovníků Rady pro lidská práva.³⁹ Každý rok musejí zpravodajové předkládat Radě výsledky své roční práce. Prezentují všechny sepsané zprávy, s kým spolupracovali a jakým způsobem probíhala komunikace s vládami. Závěrem také uvádějí, jestli se situace v dané zemi nebo oblasti lidských práv zlepšila a pokud ne, tak navrhuje a doporučuje vládě, jak by měla postupovat. Vybrané zprávy jsou pak posílány do Valného shromáždění k nahlédnutí a následnému zabývání. Jejich činnost tak významně ovlivňuje Radu pro lidská práva a Valné shromáždění při vyhodnocování přístupů k jednotlivým zemím, což se týká také objemu poskytnuté mezinárodní pomoci.

Práce zvláštního zpravodaje je velmi složitá. Musí vynikat v diplomatických a vyjednávacích schopnostech, a také by měli zvládnout samotné vyšetřování případů porušování lidských práv. Během své práce se setkávají s nejrůznějšími lidmi a zájmovými skupinami. Není tedy vyloučeno, že někteří zvláštní zpravodajové jsou hlídání a doprovázeni ochrankou.⁴⁰

7. Kontroverze spojená se zvláštními zpravodaji

Pověření zvláštních zpravodajů s sebou, vzhledem ke svému poslání, přináší řadu kontroverzí a sporných momentů. Jedním z nejčastěji zmiňovaných zvláštních zpravodajů OSN v této souvislosti je post Zvláštního zpravodaje pro okupovaná palestinská území. Nejen kvůli samotné podstatě mandátu, který ukládá svému nositeli povinnost referovat o vážném porušování lidských práv a mezinárodního humanitárního práva pouze ze strany Izraele a ignoruje tak možné lidskoprávní zločiny páchané palestinskými teroristickými organizacemi, ale i z důvodu personálního, tedy osoby, která tuto funkci v současné době vykonává.⁴¹

V roce 2008, dva roky poté, co vznikla Rada pro lidská práva (viz níže) byl do funkce Zvláštního zpravodaje pro Palestinská území okupovaná od roku 1967, jak zní její oficiální název, jmenován Richard Falk⁴², americký profesor židovského původu, který byl mimo jiné znám svou neúprosnou kritikou izraelské jakožto i americké administrativy⁴³, a mnozí vysocí státní představitelé silně zpochybňovali jeho nestrannost. Mezi nimi byli zástupci Spojených států amerických, Kanady a samozřejmě Izraele⁴⁴, jehož praktiky označil Falk v jednom ze svých děl za genocidní

³⁹ Ke stažení na www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/index.htm

⁴⁰ Osobní příběhy zvláštních zpravodajů k poslechu na BBC. news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/documentary_archive/5295942.stm

⁴¹ U.N. Taps American Jewish Critic of Israel as Rights Expert www.forward.com/articles/13037/

⁴² Tisková zpráva OSN. <http://www.webcitation.org/5dViuHedA/>

⁴³ Ad 1.

⁴⁴ Ad 2.

a směřující k „palestinskému holocaustu“ („Slouching Towards a Palestinian Holocaust“).⁴⁵

Roku 2006 došlo ke zrušení Komise pro lidská práva a její lidskoprávní agendu převzala její nástupkyně Rada pro lidská práva. Jedním z nejdůležitějších cílů jakožto i důvodů této transformace byla snaha o zlepšení pověsti instituce, jež byla v minulosti stále více vytýkána selektivnost, s jakou umísťovala problémy na svou agendu (například nezabývání se i sebezávažnějším porušováním lidských práv páchaným velmocemi jako například Čínou či Ruskem), neobjektivnost či politizace. To vše jí značně ubíralo na důvěrnosti a „kredibilitě“. Zlí jazykové o ní říkali, že ji ti největší světoví porušovatelé lidských práv využívali k tomu, aby kritizovali ostatní a tím se sami kritice vyhnuli. Nečastějším takovým „obětním beránkem“ (především pro Organizaci islámské spolupráce či Společenství nezávislých států) se stal podle mnohých Izrael, o němž bylo schváleno nesrovnatelně více rezolucí než o kterémkoli jiném státu porušujícím mezinárodní právo.⁴⁶ Vezmeme-li tedy v potaz, na jakých základech byla Rada pro lidská práva vystavěna a s jakou minulostí se musela vyrovnat, pochopíme, proč byla volbě nového zvláštního zpravodaje pro okupovaná palestinská území i celkovému vývoji ohledně zvláštních zpravodajů nové Rady pro lidská práva věnována taková pozornost.

K prvním kontroverzím a zklamání došlo hned na počátku fungování Rady, kdy nebyly prodlouženy mandáty zvláštním zpravodajům v zemích s nevalným stavem lidských práv, jakými jsou Kuba, Bělorusko a Kongo.⁴⁷ Dalším šokem pro mnohé západní země se stalo prosazení rezoluce (navrhované zástupci muslimských zemí a podporované Ruskem a Čínou), která přidala do povinností a pravomocí zvláštního zpravodaje pro svobodu myšlení a projevu speciální dodatek. Podle něj by se v rámci výkonu svého mandátu měl zvláštní zpravodaj zaměřit také na případy, kdy dochází k rasové či náboženské diskriminaci při užití práva na svobodu slova. Tím vznikl paradox, kdy je osobě zpravodaje ukládáno postihovat porušování práva na svobodu projevu a zároveň postihovat i jeho využívání.⁴⁸

⁴⁵ Slouching toward a Palestinian Holocaust. The Transnational Foundation for Peace and Future Research. www.transnational.org/Area_MiddleEast/2007/Falk_PalestineGenocide.html

⁴⁶ The UN and human rights : A screaming start. www.economist.com/node/11090832

⁴⁷ Human Rights Violators Must Not Be Allowed to Further Weaken UN Human Rights Protections. www.freedomhouse.org/template.cfm?page=70&release=512

⁴⁸ International Humanist and Ethical Union : The world union of Humanist organizations. www.iheu.org/vote-on-freedom-of-expression-marks-the-end-of-universal-human-rights

8. Úspěchy zvláštních zpravodajů

Obr. 5: James Anaya na pracovní misi v Austrálii

Ve své krátké historii však dosáhla instituce zvláštního zpravodaje OSN i nespočtu pozitivních výsledků. Jedním z těch nejviditelnějších v poslední době se stalo uzákonění práv domorodých obyvatel v Republice Kongo. Jedná se o první takovýto zákon přijatý v Africe a zároveň o obrovský krok k ochraně Pygmejů v této zemi.

Zvláštní zpravodaj pro práva domorodých obyvatel, James Anaya, zásadně přispěl v posledních fázích přijetí tohoto zákona.⁴⁹ Během svého pracovního pobytu se v říjnu 2010 věnoval monitoringu situace, komunikaci s vládou, místními neziskovými organizacemi a vypracování závěrečné zprávy⁵⁰.

Domorodí obyvatelé, v případě Konga Pygmejové, tvoří v této zemi menšinu 300 000 lidí. Pygmejové často sloužili jako otroci lidem z většinového etnika Bantu. Ti službu Pygmejů označují jako tradici, v drtivé většině případů se však jednalo o otrockou práci bez zaplacení. Bantuové většinou argumentují tím, že Pygmejové jsou nevzdělaní lidé, kteří nemohou být placeni za svou práci a jsou tak plně závislí na svých pánech. Pygmejové nejvíce kritizují nesvobodný přístup k zdravotnímu ošetření, vzdělání a nelidský přístup Bantuové. Například byl velice častý jev, Pygmejové neměli právo volit, pokud neměli náležitě papíry. Mezi další projevy diskriminace patřilo časté znásilňování pygmejských žen a mučení za neposlušnost vůči pánovi.⁵¹

Daný zákon se zaměřuje na nejpálčivější problémy týkající se stavu lidských práv Pygmejů a vznikl ve spolupráci s nevládními organizacemi, OSN, významnými konžskými veřejnými institucemi a možnost se podílet na tvorbě tohoto zákona měli i samotní Pygmejové. Obsahuje za body například zákaz jakékoliv diskriminace domorodých obyvatel, zrovnoprávnění s většinovou společností, garanci sociálních a kulturních práv, svobodní přístup k zdravotnictví, vzdělání a práci. Zvláštní zpravodaj zaznamenal zlepšení situace Pygmejů v oblasti vzdělání od chvíle uzákonění práv

⁴⁹ United Nation Special Procedures Facts and Figures 2010.
www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/docs/Facts_Figures2010.pdf

⁵⁰ The situation of indigenous peoples of the Republic of Kongo.
www.unsr.jamesanaya.org/country-reports/the-situation-of-indigenous-peoples-in-the-republic-of-the-congo

⁵¹ Slaves of the Congo. <http://www.internationalreportingproject.org/stories/detail/506/>

domorodých obyvatel. Stále však zůstává mnoho oblastí, kde musí vláda Republiky Kongo zlepšit situaci Pygmejů, neboť není uspokojivá.

Mezi další úspěchy zvláštních zpravodajů patří bezesporu propuštění slavné disidentky Aun Schan Su Ťij. Zpravodajové byli součástí společného mezinárodního tlaků jednotlivých osobností a organizací za její propuštění, kterého se dočkali 13. listopadu 2010. Aun Schan Su Ťij je prodemokratická aktivistka, která působí v Myanmaru (Barmě) a která byla s různými menšími přestávkami vězněna 21 let zdejší vojenskou vládou.⁵² Společná iniciativa zvláštního zpravodaje pro podporu a ochranu svobody názoru a vyjádření, zvláštního zpravodaje pro nezávislost soudců a právníků, zvláštního zpravodaje pro ochranu a podporu lidských práv a základních svobod a Pracovní skupiny pro svévolné zadržení měla také za výsledek propuštění tamilského reportéra Jayaprakashe Sittampalama Tissainayagama na Srí Lance. Pan Tissainayagam byl zatčen za kritiku srílanské vlády při bojích proti povstaleckým Tamilským tygrům v rámci protiteroristického zákona. Společná naléhavá výzva uspěla a prezident udělil panu Tissainayagamovi milost.⁵³

9. Závěr

Mezinárodní pomoc, poskytování materiálních i nemateriálních prostředků druhým zemím za účelem pomoci či rozvoje, patří k největším výzvám Organizace spojených národů. Pouze země, kde panuje klidná bezpečnostní situace, kde se rozvíjí hospodářství a kde jsou občanům zajištěna základní lidská práva, se mohou aktivně podílet na světovém míru. Funkce a účinnost mezinárodní pomoci bývá často zpochybňována. Morální hledisko v řadě případů ustupuje bezpečnostním a ekonomickým zájmům. Současní největší dárci – Evropská unie, USA a Japonsko ročně „investují“ zhruba 130 miliard dolarů v rámci mezinárodní pomoci. Mezinárodní pomocí lze ovlivnit stav dodržování lidských práv, ta v kontextu mezinárodní pomoci hrála vždy významnou roli. Zda je tato role stejně významná i v reálném prostředí mezinárodního systému zůstává sporným bodem. Významnou úlohu zde představují mezinárodní kontrolní orgány jednotlivých lidskoprávních úmluv a institut zvláštního zpravodaje OSN. Zvláštní zpravodajové se zabývají porušováním lidských práv po celém světě. Jejich hlavním úkolem je zkoumat, monitorovat a veřejně informovat o porušování lidských práv. Výsledky jejich práce jsou pečlivě sledovány a mají svým obsahem a soustředěným zájmem neoddiskutovatelný dopad na mezinárodní společenství a ochranu lidských práv v jednotlivých zemích. Jejich závěry ovlivňují i objem poskytované mezinárodní pomoci dané zemi. Rada pro lidská práva by tedy jejich postavení, významu a roli měla věnovat patřičnou pozornost.

⁵² United Nation Special Procedures Facts and Figures 2010.
http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/docs/Facts_Figures2010.pdf

⁵³ Tamtéž.

10. Zdroje

1. Seznam nejméně rozvinutých zemí světa. Dle kritérií OSN [online].
<http://www.unohrlls.org/en/ldc/25/> , poslední přístup 30.10.2011
2. Definice [online].
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/213344/foreign-aid> , poslední přístup 30.10.2011
3. Marshallův plán [online]. <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/m/marshalluv-plan/1000706/6349/> , poslední přístup 30.10.2011
4. Více na [online]. <http://www.un.org/millenniumgoals/> , poslední přístup 30.10.2011
5. Ghana: Millenium Development Goals will most likely not be reached by 2015 [online]. <http://www.afrika.no/Detailed/7004.html> , poslední přístup 30.10.2011
6. Více na [online].
http://ec.europa.eu/news/external_relations/100118_en.htm, poslední přístup 30.10.2011
7. Více na [online].
http://ec.europa.eu/news/external_relations/100118_en.htm, poslední přístup 30.10.2011
8. Více na [online]. <http://www.unhcr.org/pages/4e1ff4b06.html> , poslední přístup 30.10.2011
9. Nástroje Světové banky [online].
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,pagePK:50004410~piPK:36602~theSitePK:29708,00.html> , poslední přístup 30.10.2011
10. Foreign Assistance Fast Facts [online].
<http://gbk.eads.usaidallnet.gov/data/fast-facts.html> , poslední přístup 30.10.2011. Vojenská pomoc se však nepočítá mezi Oficiální rozvojovou pomoc OECD.
11. Making Foreign Aid Work [online].
<http://www.foreignaffairs.com/articles/53229/carol-graham-and-michael-ohanlon/making-foreign-aid-work> , poslední přístup 30.10.2011
12. Více na [online].
http://www.oecd.org/document/35/0,3746,en_2649_34447_47515235_1_1_1_1,00.html, poslední přístup 30.10.2011
13. Více na [online].
http://www.oecd.org/document/35/0,3746,en_2649_34447_47515235_1_1_1_1,00.html, poslední přístup 30.10.2011

14. ECHO [online]. http://europa.eu/pol/hum/index_cs.htm, poslední přístup 30.10.2011
15. EuropaAid [online]. http://ec.europa.eu/europeaid/index_cs.htm, poslední přístup 30.10.2011
16. Background Pražského studentského summitu Oficiální rozvojová pomoc (ODA) [online].
http://www.studentsummit.cz/data/1296395755660BGR_GA_ODA.pdf,
poslední přístup 30.10.2011
17. International Aid [online].
http://www.dfat.gov.au/facts/international_aid.html, poslední přístup 30.10.2011
18. How foreign aid can foster democratization in authoritarian regimes [online].
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-5907.2009.00386.x/pdf>,
poslední přístup 30.10.2011
19. Foreign Aid and Human Rights: The Latin America experience [online].
http://www.scielo.cl/scielo.php?pid=S0718-090X2007000200004&script=sci_arttext, poslední přístup 30.10.2011
20. Measuring Human Rights: Principle, Practice, and Policy, Landman [online].
<http://www.uottawa.ca/academic/grad-etudesup/ukr/pdf/Landman%202006.pdf>, poslední přístup 30.10.2011
21. Programu zahraniční spolupráce – Transformační politika České republiky [online]. http://www.mzv.cz/file/517278/Program_TRANS_final.doc, poslední přístup 30.10.2011
22. Mezinárodní právo veřejné, Malenovský, 4. opravené a doplněné vydání, Masarykova Univerzita v Brně, 2004.
23. Více na [online]. <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-odstraneni-vsech-forem-rasove-diskriminace-17715/>, poslední přístup 30.10.2011
24. Více na [online]. <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=546>, poslední přístup 30.10.2011
25. Informace o Paktu na stránkách Informačního centra OSN v Praze [online].
<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1309>, poslední přístup 30.10.2011
26. Special procedures Facts and Figures 2010 [online].
http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/docs/Facts_Figures2010.pdf,
poslední přístup 30.10.2011

27. Special Procedures of a Human Right Council [online].
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/index.htm>, poslední přístup 30.10.2011
28. Seznam mandátů podle států [online].
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/countries.htm>, poslední přístup 30.10.2011
29. Seznam tematický mandátů [online].
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/themes.htm>, poslední přístup 30.10.2011
30. Seznam všech států, které mají aktuálně „Standing invitation“, str. 12 [online].
http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/docs/Facts_Figures2010.pdf, poslední přístup 30.10.2011
31. Ke stažení na [online].
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/index.htm>, poslední přístup 30.10.2011
32. Osobní příběhy zvláštních zpravodajů k poslechu na BBC [online].
http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/documentary_archive/5295942.stm, poslední přístup 30.10.2011
33. U.N. Taps American Jewish Critic of Israel as Rights Expert [online].
<http://www.forward.com/articles/13037/> , poslední přístup 30.10.2011
34. Tisková zpráva OSN [online]. <http://www.webcitation.org/5dViuHEdA/>, poslední přístup 30.10.2011
35. Slouching toward a Palestinian Holocaust. The Transnational Foundation for Peace and Future Research [online].
http://www.transnational.org/Area_MiddleEast/2007/Falk_PalestineGenocide.html , poslední přístup 30.10.2011
36. The UN and human rights : A screaming start [online].
<http://www.economist.com/node/11090832> , poslední přístup 30.10.2011
37. Human Rights Violators Must Not Be Allowed to Further Weaken UN Human Rights Protections [online].
<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=70&release=512> , poslední přístup 30.10.2011
38. International Humanist and Ethical Union : The world union of Humanist organizations [online]. <http://www.iheu.org/vote-on-freedom-of-expression-marks-the-end-of-universal-human-rights>, poslední přístup 30.10.2011

39. United Nation Special Procedures Facts and Figures 2010 [online].
http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/docs/Facts_Figures2010.pdf,
poslední přístup 30.10.2011
40. The situation of indigenous peoples of the Republic of Kongo [online].
<http://unsr.jamesanaya.org/country-reports/the-situation-of-indigenous-peoples-in-the-republic-of-the-congo>, poslední přístup 30.10.2011
41. Slaves of the Congo [online].
<http://www.internationalreportingproject.org/stories/detail/506/>, poslední přístup
30.10.2011
42. United Nation Special Procedures Facts and Figures 2010 [online].
http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/docs/Facts_Figures2010.pdf,
poslední přístup 30.10.2011

Zpracování: Ludvík Eger, Daniela Dlapová, Jakub Kolář, Zuzana Netolická, Šárka Ošťádalová

Redakční úprava: Petra Pejchová, Votěch Fiala, Laura Havlová, Dominika Holečková, Filip Chráska, Tomáš Konečný, Jan Potucký, Thu Thuy Truong, Jan Zipser

Grafická úprava a tech. spolupráce: Zuzana Procházková

Odborná spolupráce: Výzkumné centrum AMO (ředitel JUDr. PhDr. Tomáš Karásek, PhD.), Jiří Bejček

Vydala Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XVII. ročníku Pražského studentského summitu.

© AMO 2011

Model OSN

Asociace pro mezinárodní otázky,
Žitná 27, 110 00 Praha 1
Tel./fax: +420 224 813 460,
e-mail: summit@amo.cz,
IČ: 65 99 95 33

»www.amo.cz«

»www.studentsummit.cz«

TOP PARTNEŘI

GENERÁLNÍ PARTNER
MODELU OSN

HLAVNÍ PARTNER
MODELU OSN

HLAVNÍ PARTNER
MODELU NATO

Ministerstvo zahraničních věcí
České republiky

MODEL NATO IS CO-SPONSORED BY
THE NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION

HLAVNÍ PARTNER
MODELU EU

Zastoupení
Evropské komise
v České republice

PARTNER ZAHÁJENÍ

PARTNER JEDNÁNÍ

UNIVERZITNÍ
PARTNER

DODAVATELÉ SLUŽEB

MEDIÁLNÍ PARTNEŘI

RESPEKT

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY

PARTNER CHRONICLE

**Asociace
pro mezinárodní
otázky**
Association
for International
Affairs

Pražský studentský summit
projekt Asociace pro mezinárodní otázky